AMENZILE JUDICIARE ÎN PROCESUL CIVIL

JUDICIAL FINES IN CIVIL PROCEEDINGS

Vasile JOSAN, ORCID: 0000-0001-7375-395X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.95:347.91/.95(478)(094.4) e-mail: vasile.josan@gmail.com

Actul de justiție nu poate fi conceput decât într-o ordine de drept procesuală, care să-i acorde eficiență, exactitate și predictibilitate. Dreptului procesual civil îi revine, în acest sens, un important rol sancționator pentru a descuraja și a pedepsi exercitarea abuzivă a drepturilor procedurale, îndeplinirea deficitară a actelor de procedură sau neîndeplinirea acestora.

Prin sancțiuni procedurale civile, înțelegem acele măsuri cu caracter de constrângere destinate să garanteze respectarea normelor juridice care prescriu forma și conduita după care trebuie să se desfășoare activitatea judiciară în pricinile civile [1, p.811].

Sancțiunile procedurale nu sunt simple recomandări, ci veritabile instrumente cu caracter coercitiv, care generează consecințe nefaste celor vizați. Amenda judiciară conturează toate funcțiile sancțiunilor procedurale civile: preventivă/educativă; sancționatorie/represivă și cea reparatorie.

Putem defini amenda judiciară drept o sancțiune pecuniară, care se achită în beneficiul statului, este aplicată de către instanța de judecată părților, altor participanți la proces, cât și terților pentru săvârșirea cu rea-credință a unor fapte împotriva bunului mers al procesului civil.

Potrivit art. 161 alin. (1) Cod de procedură civilă al RM [2], amenzile judiciare se aplică de către instanţa judecătorească, în cazurile şi în proporţiile stabilite de prezentul Cod, persoanelor care au săvârşit încălcări procedurale. Pornind de la această prevedere, putem desprinde că amenzile judiciare se aplică doar în cazurile și în proporțiile stabilite expres de CPC. În consecință, instanța de judecată este limitată de prevederile ferme ale CPC, atunci când aplică o amendă judiciară și nici nu poate utiliza analogia legii.

O primă problemă de interpretare se referă la lipsa de identitate între expresia „prezentul Cod" și conceptul „legea procesuală". Întrucât, norme procesuale se conțin nu doar în CPC. Astfel, amenzile judecătorești sunt prevăzute și în alte norme procesuale decât în CPC, cum ar fi Codul administrativ [ex. art. 216 alin. (3)] sau Codul de executare [art. 163 alin. (7)] etc.

Sancţiunea amenzii se aplică, în toate situaţiile, de către instanţa în faţa căreia s-a săvârşit abaterea [3, p.324]. Factorul declanșator pentru aplicarea amenzilor judiciare este ca cei vizați să fi săvârșit încălcări procedurale. Astfel, instanța este împuternicită cu prerogative de sancționare a celor care săvârșesc aceste încălcări, pentru a le putea preveni mai eficient, într-o primă fază, dar și pentru a-i pedepsi pe cei care deja au comis încălcări. Or, principalele sarcini ale procedurii civile, prevăzute de altfel și în art. 4

CPC, constau în judecarea justă și în termen rezonabil a cauzelor, precum și în consolidarea legalității și a ordinii de drept.

Observăm că subiecții care sunt pasibili de amendă judiciară sunt diverși. În cazul participanților la proces, aceștia sunt chemați să se folosească cu bună-credință de drepturile lor procedurale, obligație ce le revine din textul art. 56 alin. (3) CPC. Eventuale abuzuri în exercitarea drepturilor urmând a fi sancționate cu amendă de până la 50 u.c. conform art. 61 alin. (3) CPC.

Doctrina a consolidat ideea că majoritatea abaterilor care antrenează sancțiunea amenzii vizează introducerea unor cereri sau exercitarea unor drepturi procesuale cu rea-credință. Reaua-credință este un element subiectiv calificat și opus bunei-credințe care trebuie să cauționeze conduita procesuală a părților. Ea implică, în plan subiectiv, convingerea părții că acționează împotriva principiilor care guvernează procedura judiciară și în dauna stabilirii adevărului [4, p.357].

Instanța poate aplica amenzi, spre exemplu, dacă participantul la proces sau reprezentantul a înaintat repetat cereri sau demersuri cu rea-credință, ori acestea sunt vădit neîntemeiate sau sunt formulate cu scopul tergiversării examinării cauzei [art. 203 alin. (2) CPC] etc.

Pentru ignorarea caracterului obligatoriu al actelor judecătorești, instanța de judecată poate sancționa și terții. Spre exemplu, art. 136 alin. (3) CPC prevede sancționarea martorului care nu s-a prezentat din motive neîntemeiate în ședința de judecată; prin art. 105 alin. (9) CPC se stabilește posibilitatea amendării lucrătorului poștal pentru neînmânarea citației sau a înștiințării sau art. 119 alin. (3) CPC care instituie posibilitatea amendării persoanelor care dețin probe, dar care refuză sau omit să le prezinte instanței în termenul stabilit de aceasta etc.

Aplicarea sancțiunii trebuie întotdeauna să fie motivată de instanță, pentru a evita încălcarea drepturilor părților în proces, elocventă este cauza *CtEDO SIMIĆ vs Bosniei și Herțegovina* [5].

Modul de aplicare a amenzii judiciare este prevăzut în art. 163 CPC. Potrivit normelor prevăzute în art. 11 lit. b) Cod de executare a Republicii Moldova, încheierea judecătorească prin care se aplică amenda judiciară este un document executoriu. Așa cum am menționat și la începutul acestui articol, creditor al creanței ce rezultă din suma amenzii este statul respectiv, instanța de judecată, din oficiu, transmite încheierea de aplicare a amenzii judiciare spre executare.

La art. 163 alin. (3) CPC, legiuitorul stabilește că încheierea privind aplicarea amenzii judiciare poate fi atacată odată cu fondul cauzei. Însă dacă hotărârea/decizia instanței asupra fondului nu este atacată, după rămânerea acestora ca irevocabile prin neatacare, încheierea de aplicare a amenzii judiciare poate fi atacată cu recurs separat.

În plan comparativ, evocăm o altă formulă ce se regăsește în art. 191 Cod de procedură civilă al României, în care s-a optat ca împotriva încheierii de aplicare a amenzii judiciare sau a despăgubirii se poate face numai cerere de reexaminare, iar încheierea prin care se soluționează cererea de reexaminare este definitivă.

În jurisprudență și în doctrină au fost derivate mai multe opinii, însă Curtea Constituțională a României a tranșat polemica referitoare la această normă, atunci când a constatat 12[…] *faptul că împotriva încheierii de stabilire a amenzii sau despăgubirii se poate face numai cerere de reexaminare, aceasta soluționându-se de către un alt complet decât cel care a stabilit amenda sau despăgubirea, nu poate constitui o încălcare a vreunei norme constituționale sau convenționale invocate, întrucât instanța nu soluționează fondul litigiului. Prin această măsură, legiuitorul nu a înțeles să limiteze accesul la justiție sau dreptul la apărare, ci să asigure valorificarea în condiții egale a acestor drepturi constituționale* [5, pct. 12].

Revenind la CPC național anterior[1], în cadrul art. 164 era prezentă instituția reexaminării încheierii privind aplicarea amenzii în vederea anulării sau reducerii acesteia. Adițional, art. 165 CPC prevedea posibilitatea ca instanța să dispună amânarea sau eșalonarea executării amenzii.

În concluzie, putem afirma cu certitudine că instituția amenzii judiciare este una esențială pentru buna desfășurare a procesului civil, iar caracteristicile și formele de manifestare a acesteia merită o atenție mai sporită în plan doctrinar și jurisprudențial.

Referințe:

1. RĂDESCU, D., RĂDESCU, E., STOICAN, G. *Dicționar de dr. civil și proceduri civile*. București: C.H. Beck, 2009.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003, cu modificările în vigoare la 01.09.2022. Publicat în *Monitorul Oficial*, la 03.08.2018, nr. 285-294, art. 436.
3. LEȘ, I. *Sancțiunile procedurale în materie civilă*. București: Hamangiu, 2008.
4. LEȘ, I. *Noul Cod de procedură civilă: comentariu*. Ed. 2-a, rev. și adăugită. București: C.H. Beck, 2015.
5. https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-217256%22]}
6. Decizia Curții Constituționale a României nr. 357 din 16 iunie 2020. Publicată în *Monitorul Oficial,* nr. 892 din 30 septembrie 2020.

[1] Prin Legea nr. 17 din 05.04.2018, art. 164 și art. 165 au fost abrogate, iar art. 163 a fost modificat. Astfel, începând cu 01.06.2018, este în vigoare redacția actuală de contestare a încheierii de aplicare a amenzii judiciare.